

O potřebnosti či nepotřebnosti hlavních architektů měst a jejich postavení v místní správě

Z osobní opakované zkušenosti vím, že nejlepším hlavním architektem, nejlepším urbanistou je vzdělaný starosta, vzdělaná obecní rada a zastupitelstvo. Vzdělané (neplést s „osvíceností“ a „osvětou“), tedy odpovědně pečující o veřejný prostor, skýtající dostatek příležitostí soukromým iniciativám. Právě starosta a zastupitelé jsou pod přímou kontrolou společenství, nesou konkrétní a obvykle i rychlou odpovědnost za svá rozhodnutí, aniž v sobě nesou pnutí, tu architektovu dvojdomost, kterou ve svých úvahách o smyslu a poslání architekta popisuje Renzo Piano, že se „*architekt pohybuje na ostří nože mezi uměním a vědou, mezi původností a pamětí...*“; jinak řečeno – na hraně mezi uchováváním starého a aktivním (svým) utvářením nového. Toto vnitřní napětí provází architekta bez ohledu na to, jakou činnost vykonává a v jaké pozici se nachází. S vědomím tohoto vnitřního pnutí a jistého rozporu a střetu je nutno se především ptát, co se od architekta v pozici hlavního architekta města zejména očekává. Odtud pak, jakým nástrojem se jeho rozhodování má stát.

Odpověď na otázku po potřebnosti hlavních architektů měst musí tedy předcházet otázka, co se od těchto osob očekává, a z toho plynoucí další otázka, jaké postavení má být těmto osobám přiznáno. Přístupů k řešení existuje celá řada, avšak jako základní lze označit dvě mezní polohy. Hlavní architekt jako tvůrce a nejvyšší „arbiter elegantiarum“, **individualita**, poskytující poučené, avšak nezávazné konzultace osobám a orgánům odpovědným a konajícím, nebo hlavní architekt jako **institute** – jako správní úředník stanovující základní pravidla pro koordinaci a provádění architektonických a urbanistických aktivit, resp. v pozici kdesi vprostřed – odborný **opponent**, tedy jako osoba reprezentující zájmy města jakožto pověřený zástupce (zmocněnec) účastníka řízení nebo jakožto dotčeného správního orgánu.

Všechny uvedené pozice mají své klady a zápory. Předností je taková pozice, která spočívá důsledně na osobní odpovědnosti. Nejhorší zkušenosti přináší stav neodpovědnosti, to jest odpovědnosti konkrétně nevymezené, nejasné, která nejčastěji bývá příčinou nezávazných, zato však nejtvrdějších reglementací a postupů. Účelné a smysluplné se mi jeví postavení kdesi mezi krajními pozicemi – nikoliv správní úředník, avšak ani nezávazný posuzovatel návrhů. Pověření hlavního architekta zastupováním zájmů města je však nejobtížnější a vyžaduje mimořádně vysokou kulturu rozpravy ve veřejném prostoru. Nebezpečí, že pověřená osoba sklouzne do prosazování subjektivních představ, nebude kvalifikovaným oponentem, nýbrž jakýmsi „spoluautorem“, je mimořádně vysoké. Postavení hlavního architekta jako koordinátora urbanistických a architektonických aktivit – ba dokonce jako plánujícího a projektujícího v tomtéž území (případ architekta Snozziho) je zřejmě krajnost obhajitelná jen ve vysoce kulturně a politicky vyspělé společnosti, schopné odolat svodu zneužití. V takovém případě se může vtisknout obci jednotný rukopis – charakter. Je to ale dobře? Není na českém městě i venkově příjemná a přitažlivá právě rozmanitost, různorodost a vrstevnatost? Zdá se mi, že českému prostředí nejspíše odpovídá hlavní architekt jako určitý konceptor (ne regulátor), osoba schopná koordinovat různé aktivity – ale především poskytovat vysoce kvalifikované informace těm subjektům, které jsou oprávněny a povinny rozhodovat. Osobnost schopná moderovat veřejnou rozpravu, nevnucovat osobní estetiku, ale zároveň poukazovat kriticky na chyby – především chyby v urbánním prostředí. Iniciovat spíše než regulovat a přikazovat. Jinak řečeno: kvalifikovaný konzultant, schopný přesně formulovat požadavky, které hájí zájmy města, aniž brání vzniku kvalitního urbanismu a architektury.

Vzhledem k faktickým důsledkům architektonické činnosti nezbývá obvykle než vymezit právní postavení hlavního architekta města. To je a může být **rovno postavení města jakožto účastníka řízení, resp. dotčeného správního orgánu** (ve smyslu správního řádu), není-li zařazen do správní struktury města jako správní orgán. V obou případech je právní konstrukce taková, že dotčený správní úřad vydává stanovisko, vyjádření nebo jiné opatření, které musí být respektováno; pokud má k takovému stanovisku výhrady nebo je-li takové stanovisko v rozporu se stanoviskem jiného dotčeného správního úřadu, může stavební úřad požádat o změnu nebo upřesnění. Pro případ, že dotčený správní orgán odmítne stanovisko změnit, stanovuje stavební zákon proceduru, kterou lze dosáhnout nápravy – procedurou řešení rozporů.

Právní postavení architekta města lze učinit průhlednějším a právně jistějším tím, že jeho postavení a funkce je výslovně uvedena do struktury města a jeho úřadu vnitřní směrnici, kterou se

upravují vnitřní poměry při výkonu samosprávných činností a výkonu státní správy v přenesené působnosti, pokud takovou činnost úřad obce vykonává. V souladu se zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů lze proto pověřit architekta města výkonem jeho funkce v různém rozsahu. Lze si představit, že město pověří architekta města výkonem funkce stavebního úřadu. Nemůže však architekta města pověřit toutéž funkcí, kterou ve městě vykonává jiný subjekt (jiná část úřadu); město například nemůže mít dva obecné stavební úřady. Je-li úmyslem města pojímat funkci architekta města jakožto vysoce kvalifikovaného poradního orgánu, pak může být městem zmocněn jednat ve správních řízeních jakožto účastník řízení. K podaným návrhům a žádostem se může vyjadřovat jménem města také na základě generální plné moci. Účastník řízení neuděluje v probíhajícím územním nebo stavebním řízení souhlas (s výjimkou „zjednodušených“ procesů); je oprávněn pouze vznášet námitky a připomínky, podávat návrhy na dokazování, předkládat důkazy a podávat případně odvolání do vydaného správního rozhodnutí. V tomto smyslu se musí stavební úřad s námitkami řádně věcně a právně vyrovnat. Postavení hlavního architekta by tedy mělo být vedeno především obecnější úvahou o tom, co od architekta-urbanisty v této pozici město očekává. Podle toho by následně mělo volit pro tuto osobu přiměřené právní postavení. Podstatná je ovšem volba takových osobností, které jsou připraveny nést osobní odpovědnost za poskytované služby, ale nezneužívat své pozice a působit pouze jako vysoce kvalifikovaný oponent, schopný věcnými argumenty vysvětlit a obhájit zájmy města. Předpokladem pro to je ovšem především oboustranná vzájemná otevřenost a důvěra mezi politiky a hlavním architektem, které je zatím po českých luzích a hájích jako šafránu!

Všechny uvedené pozice mají své klady a zápory. Předností je taková pozice, která spočívá na osobní odpovědnosti architekta a nevylučuje ji. Nejhorší zkušenosti přináší (ostatně jako i v jiných případech) stav neodpovědnosti, to jest odpovědnosti konkrétně nevymezené, nejasné, která nejčastěji bývá příčinou nezávazných, za to však nejtvrdsích reglementací a postupů. Účelné a smysluplné se mi jeví postavení kdesi mezi těmi dvěma krajními pozicemi – tedy nikoliv správní úředník, avšak také ne nezávazný posuzovatel předkládaných urbanistických nebo architektonických návrhů. Pověření hlavního architekta zastupováním zájmů města v procesech, které se dotýkají urbánního a architektonického vývoje je však nejobtížnější a vyžaduje mimořádně vysokou kulturu rozpravy ve veřejném prostoru. Nebezpečí, že takto pověřená osoba sklouzne do prosazování subjektivních představ, začne sama projektovat za jiné urbanisty a architekty a nebude tím kvalifikovaným oponentem, pouhým korektivem, nýbrž jakýmsi „spoluautorem“ je mimořádně vysoké. Pravidla by proto měla být nastavena tak, aby pokud možno něco podobného vyloučila nebo alespoň podstatně omezila.

Postavení hlavního architekta jako koordinátora urbanistických a architektonických aktivit – ba dokonce jako plánujícího a projektujícího v tomtéž území (proslulý je v tomto ohledu případ architekta Snozziho), je zřejmě krajnost obhajitelná jen ve vysoce kulturně a politicky vyspělé společnosti, schopné odolat svodu zneužívání a hrozcím střetům zájmů. V takovém případě se může podařit vtisknout určité obci do značné míry jednotný rukopis – charakter. Je to ale dobře? Není na českém městě i venkově příjemná a přitažlivá právě rozmanitost, různorodost a vrstevnatost? Zdá se mi, že českému prostředí nejspíše odpovídá hlavní architekt jako určitý konceptor (ne regulátor), jako osoba schopná poučeně koordinovat různé aktivity – ale především poskytovat vysoce kvalifikované informace těm subjektům, které jsou oprávněny a povinny rozhodovat. Osobnost schopná moderovat veřejnou rozpravu, nevnucovat osobní estetiku, ale zároveň poukazovat kriticky na chyby – především chyby v urbánním prostředí. Iniciovat spíše než regulovat a přikazovat. Jinak řečeno: poučený a kvalifikovaný konzultant, schopný přesně a přesvědčivě formulovat ty požadavky a podmínky, které hájí zájmy města, aniž brání vzniku kvalitního urbanismu a architektury.

Vzhledem k faktickým důsledkům architektonické činnosti nezbyvá obvykle, než vymezit právní postavení hlavního architekta města, To je a může být **rovno postavení města jakožto účastníka řízení, resp. dotčeného správního orgánu** (ve smyslu správního řádu), není-li zařazen do správní struktury města jako správní orgán, který je pověřen například pořizováním, popřípadě vedením některých správních řízení. V jednom i ve druhém případě je právní konstrukce taková, že dotčený správní úřad vydává stanovisko, vyjádření nebo jiné opatření (stanovisko), které musí být respektováno ve správních procesech vedených v souvislosti s výstavbou; pokud má k takovému stanovisku výhrady nebo je-li takové stanovisko v rozporu se stanoviskem

jiného dotčeného správního úřadu, popřípadě nesplňuje-li takové stanovisko řádně náležitosti stanovené správním řádem, stavebním zákonem nebo speciálními právními předpisy, může stavební úřad požádat o změnu nebo upřesnění takového stanoviska. Pro případ, že dotčený správní orgán odmítne stanovisko změnit, stanovuje stavební zákon proceduru, kterou lze dosáhnout nápravy – to jest procedurou řešení rozporů.

Právní postavení architekta města lze učinit průhlednějším a právně jistějším tím, že je výslovně jeho postavení a funkce uvedena do struktury města a jeho úřadu vnitřní směrnici, kterou se upravují vnitřní poměry při výkonu samosprávných činností a výkonu státní správy v přenesené působnosti, pokud takovou činnost úřad té které obce vykonává. V souladu se zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, lze proto pověřit architekta města výkonem jeho funkce v různém rozsahu. Lze si představit, že město pověří architekta města výkonem funkce stavebního úřadu (a to buď pro všechna správní řízení, nebo pouze pro řízení územní). Nemůže však architekta města pověřit toutéž funkcí, kterou ve městě vykonává jiný subjekt (jiná část úřadu); město například nemůže mít dva obecné stavební úřady.

V případě opačném, je-li úmyslem města pojímat funkci architekta města jakožto vysoce kvalifikovaného odborného poradního orgánu, pak může být zmocněn jednat ve správních řízeních jménem města jakožto účastníka řízení. Tuto svoji činnost však může vykonávat jménem města též na základě udělené generální plné moci, na jejímž základě se vyjadřuje k podaným návrhům a žádostem jménem města a v jeho zastoupení. Účastník řízení obecně neuděluje v probíhajícím územním nebo stavebním řízení souhlas (s výjimkou případů tzv. „zjednodušených“ procesů); je oprávněn pouze vznášet námitky a připomínky, podávat návrhy na dokazování, předkládat důkazy a podávat případně odvolání do vydaného správního rozhodnutí. V tomto smyslu se musí stavební úřad s námitkami podanými městem řádně věcně a právně vyrovnat.

Postavení hlavního architekta by tedy mělo být vedeno především obecnější úvahou o tom, co od architekta-urbanisty v této pozici město očekává. Podle toho by následně mělo volit pro tuto osobu přiměřené právní postavení. Nejpodstatnější je ovšem především volba takových osobností, které jsou na jedné straně připraveny nést osobní odpovědnost za poskytované služby, na druhé straně však nezneužívat své pozice a působit pouze jako vysoce kvalifikovaný oponent, nenahrazující odpovědnost urbanistů a architektů, kteří ve městě jednotlivě působí, a schopný věcnými argumenty vysvětlit a obhájit zájmy města. Předpokladem pro to je ovšem především oboustranná vzájemná otevřenost a důvěra, které je zatím po českých luzích a hájích jako šafránu!

Jiří Plos
Praha 10. 12. 2007